

Sint Bernardus-klooster en Kloostermuseum¹, Aduard

Klooster en Kloostermuseum Aduard

In het museum wordt het verhaal van het klooster Sint Bernardus verteld, ooit het grootste Cisterciënzer kloostervan Noordwest-Europa.

Bij het klooster van Aduard is sprake van de Romanogotiek (laatromaanse), een bouwstijl die nauw met de monniken van Aduard verbonden was.

De Cisterciënzers waren niet alleen van belang op religieus gebied, door te bidden, te schrijven en te studeren.

Het monnikenklooster van Aduard werd volgens de overlevering gesticht in 1192. De cisterciënzers waren wars van weelde en legden de nadruk op soberheid en handenarbeid. De monniken moesten zelf aan de slag op het land en men zocht daarom als vestigingsplaats voor een klooster nog niet ontgonnen gebieden. Vanuit het klooster Klaarkamp bij Rinsumageest werd de wierde van Aduard uitgekozen als vestigingsplaats voor een dochterklooster dat in de loop van de tijd zou uitgroeien tot het rijkste in de Nederlanden. Het bezit werd onder andere verkregen door schenkingen. Wanneer men intrad moest men goederen of geld inbrengen en zeker in de beginjaren van het klooster werd zodoende land ingebracht.

Het klooster bezat aan het einde van de zestiende eeuw ongeveer 5500 hectare aan grond in de provincie Groningen.^[6] Op een enkele uitzondering na bestond het bezit uit productieve in cultuur gebrachte landerijen. Bij dit bezit moeten nog de uitgestrekte venen en bossen in het noorden van de provincie Drenthe worden gerekend. Na 1570 moet hierbij nog het grondbezit van Termunten en dat van Trimunt worden geteld. Het klooster bezat ook geruime tijd de nu verdwenen eilanden Corresant, Heffesant en Bosch die in de buurt van Rottum waren gelegen. Deze waren van belang voor de opbrengst van de strandvonderij en voor de visserij.

Het klooster Aduard heeft een grote rol gespeeld in de waterstaatsorganisatie rondom het Reitdiep. De abt van Aduard was uit hoofde van zijn functie Overste Schepper van het Aduarder Zijlvest, niet zo verwonderlijk omdat het gebied in de omgeving van het klooster te kampen had met wateroverlast door toevoer van water van de Drentse zandgronden. Om de afwatering te verbeteren, groeven de monniken het Aduarderdiep. Dat het een kunstmatige afvoer is, is nog steeds op de topografische kaart te zien. De eeuwenoude onregelmatige verkaveling van het gebied wordt rechtlijnig doorsneden. De abt trad verder op als scheidsrechter bij rechtszaken in het gedeelte van Hunsingo ten zuiden van het Winsumerdiep.

Voor het beheer van de landerijen bezat het klooster zogenaamde voorwerken (uithoven of *grangia*), een vrij groot landbouwcomplex bewerkt en geëxploiteerd door conversen. Hoewel de voorwerken primair tot doel hadden voor de abdijgemeenschap te produceren, ontstonden er ook overschotten die in de stad Groningen werden verhandeld.

De volgende voorwerken staan op de kaart vermeld:

- Aduarder- of Oude Voorwerk. Dit voorwerk lag met het Fransumer voorwerk ten noordoosten van Aduard.
- Fransumer of Nieuwe Voorwerk. Met een kapel.
- Roodeschool. Gelegen ten noordoosten van Bedum. Op het grote landgoed bevond zich een kloosterschool, waarvan de resten nog in de 19e eeuw te zien waren.
- Washuis (niet zeker). Dit was gelegen even ten zuiden van Nieuwklap bij Zuidhorn en het diende vermoedelijk voor de controle van de daar gelegen sluis in het Aduarderdiep.
- Langeweer bij Den Horn. Hier lagen enkele tichelwerken. Tussen 1329 en 1350 werd hier een kapel gesticht
- Lagemeeden, Met een tichelwerk. Hier werd tussen 1329 en 1350 een kapel gesticht, waar de arm van Sint Margaretha werd vereerd; later werd dit een parochiekerk.
- Wolfsbarge, met een kapel, die doop- en begrafenisrechten kreeg.
- Everswolde. Vanuit deze Everswolde en Wolfsbarge organiseerde het klooster Aduard de veenontginning in de omgeving van het Zuidlaardermeer.
- Terheil of *Ter Helle* bij Roden alias *Grangia Paradisius*, met tichelwerk en kapel, tussen 1549 en 1561 voorzien van het lusthuis. Terheil ligt ten zuiden van Leek. Bij Terheil en Roden liggen de bossen van de abdij.
- Schilligeham of *Hammis*. Dit voorwerk lag ten westen van Winsum bij de dam door de Hunze.
- Lutkehuizen of *Uuterhues* bij Groot Maarslag
- Marum (twijfelachtig). Voorwerk in het zuidwesten van de provincie Groningen.

Daarnaast bezat het klooster korenmolens te Warfhuizen en Obergum.

¹ Uitgave : Werkgroep Gastvrij Middag-Humsterland / Samensteller F.F. Leutscher / Geraadpleegde literatuur/ Beeldmateriaal:..... , Kaartmateriaal internet: nvt.

Ze speelden ook een grote rol in de waterhuishouding (bedijking), landbouw en veeteelt in het gebied ten noorden van Aduard, het huidige Middag-Humsterland.

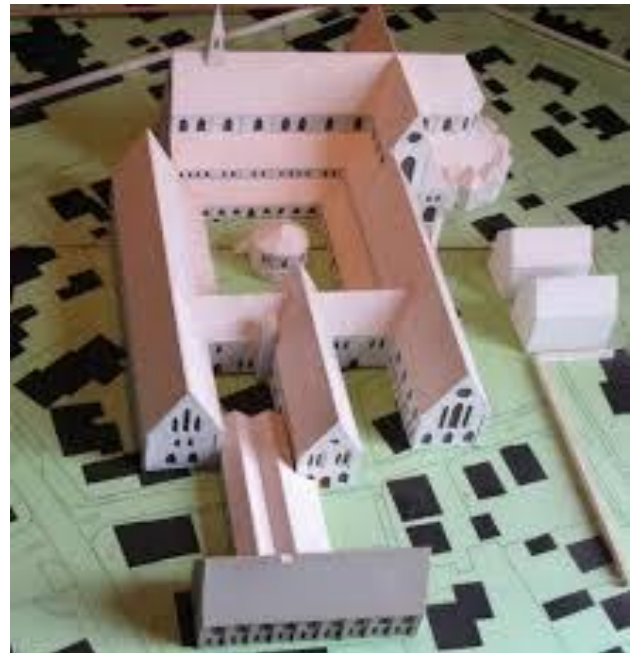
Met de introductie van de baksteen door de Cisterciënzers rond 1200 werden in de 100 jaar daarna in het Groningerland ruim 100 kerken gebouwd.

Het patronaatsrecht te Stedum en vermoedelijk ook Steerwolde werd in 1355 overgedragen aan het dochterklooster te Sint-Annen. Het klooster bezat als belangrijkste grootgrondbezitter in de regio verder patronaatsrechten te Hooge- en Lagemeeden, Leegkerk, Den Ham, Fransum, Oostum, Garnwerd en Bellingeweer, tot 1520 tevens te Zuidhorn en de Gaykingakapel te Wierum. Die laatste rechten werden het klooster echter ontnomen, nadat enkele lekenbroeders twee familieleden van de schenker - abt Frederik Gaykinga (ov. 1350) - hadden gedood.

Het klooster bezat een stadshuis of refugium in de Munnekeholm te Groningen. Volgens de kloosterkroniek werd tussen 1329 en 1350 een kapel in *Holmis* gesticht. De laatste abt Willem Emmen kocht in 1599 het zogenoemde 'Blauwe Huis' en richtte dit in tot een gasthuis: het Aduardergasthuis.^[7]

Dochterkloosters van Aduard waren Menterwolde, Essen, Sint-Annen en Trimunt.

Onder gezag van Aduard vielen nog twee dochterkloosters die niet in Groningen waren gelegen. Bij Aurich in Oost-Friesland lag het mannenklooster Ihlow of *Ter Yle*. Het tweede dochterklooster 'Conventus sanctae Mariae in Campis' (Mariakamp) bevond zich in Assen. Dit klooster lag aanvankelijk in de buurt van Coevorden. Het werd in 1259 verplaatst naar Assen en onder de rechtsmacht van Aduard geplaatst.

Gereconstrueerd klooster

Plattegrond Aduard met Klooster

Het Kloostermuseum biedt naast het bezoek aan het museum en de Abdijkerk tevens een rondwandeling, waarbij men gebruik kan maken van het digitaal gereconstrueerd klooster d.m.v. een app.

Een inleidend filmpje : https://youtu.be/n_lu5bfa4pQ